

מהפכת הגיור המשיחית של הרב יצחק גינזבורג

כשחבר הכנסת בצלאל סמוטריץ' מהציונות הדתית הזהיר לא מכבר את יריביו במפלגת רע"ם כי חוק הגיור בהובלת חבר הכנסת מתן כהנא יסכן את המוסלמים בישראל הוא התכוון לרב יצחק גינזבורג ולתורת "המהפכה הרביעית" רבת ההשפעה שלו, הקוראת להניע תוכנית גיור רחבת היקף מתוך רצון לזרז את בוא המשיח

מדכי (מורדי) מילר

2022, 19:13, 15 באוקטובר

ב-7 במארס 2022 שלח חבר הכנסת בצלאל סמוטריץ' מהציונות הדתית מכתב ליריביו במפלגת רע"ם בבקשה לשיתוף פעולה. כותרת המכתב, "חוק הגיור והשלכותיו הבלתי נמנעות על האסלאם והחברה הערבית בישראל", מרמזת על תוכנו ומספקת הסבר ראשוני לשאלה מה לסמוטריץ' אצל עבאס. במכתב הסביר סמוטריץ' מדוע לדעתו בחוק הגיור בהובלת חבר הכנסת מתן כהנא מגולמת סכנה רוחנית למוסלמים בישראל. לדבריו, יש רבנים השואפים לגייר את המוסלמים בישראל, שכן הללו "רואים בייחוד מוסלמים מימוש הנבואות והאידיאל האלוקי הקורא לעמים כולם להכיר בעליונות היהודית".

אם יתקבל חוק הגיור, התרה סמוטריץ', יתאפשר "לכל רב עיר, עיירה וכפר להקים בתי דין לגיור ולגייר לפי דעתו האישית". מכאן קצרה הדרך למציאות שבה יוקמו מרכזי גיור גם "באוניברסיטאות, בבתי החולים, בכפרים הערבים ובכל מקום שבו הם יוכלו לשכנע את ערביי ישראל להפוך ליהודים". מסקנתו של סמוטריץ' היתה כי אם חפצים אנשי רע"ם למנוע ניסיונות גיור מסיביים עליהם לחבור אליו בהתנגדות לחוק הגיור.

אזהרותיו של סמוטריץ' מפני רבנים חפצי-גיור-המוני נתקלו בלעג ברשתות החברתיות ונתפשו כקוריוז תמוה, וסופן שנשכחו במהרה. מגיבים רבים, ובהם גם מן הציונות הדתית, התייחסו לדבריו בביטול והאשימו אותו ביצירת מניפולציה דתית לצרכים פוליטיים. אחרי ככלות הכל, הגישה הדומיננטית של היהדות לאורך הדורות היא שאין לעודד גיור בשום אופן. יתרה מכך, יש להקשות על המבקשים להתגייר על-מנת לוודא שרצונם בגיור אינו נובע מאינטרסים

חיצוניים. אלא שהפעם סמוטריץ' דווקא ידע על מה הוא מדבר, והגם שנמנע מלנקוב בשמות של רבנים ספציפיים, הרי שישנם מי שאכן מבקשים להניע תוכנית גיור רחבת היקף מתוך רצון לזרז את בוא המשיח. אלו הם הרב יצחק גינזבורג ותלמידיו.

גינזבורג, יליד ארה"ב 1944 ובעל השכלה כללית רחבה, חזר בתשובה בנערותו והחל משנת 1965 הוא מתגורר בישראל (כיום בכפר חב"ד). הגותו נטועה עמוק בכתבי הקבלה והחסידות, והגם שהוא הוא עצמו כחסידי חב"ד, רוב תלמידיו הם יוצאי הציונות הדתית. לציבוריות הישראלית נודע גינזבורג בעיקר בשל שני חיבורים: הראשון, "ברוך הגבר", שבו הביע אמפתיה לטבח שעשה ברוך גולדשטיין בחברון (1994), והשני, "תורת המלך: דיני נפשות בין ישראל לעמים", הוא ספר הלכתי שנכתב על ידי שניים מתלמידיו וזכה להסכמתו ועוסק במצבים שבהם נכון להרוג לא יהודים. הגותו מציבה אתגר אינטלקטואלי משמעותי לכל מי שניגש לעיין בה, שכן רבים מכתביו דורשים היכרות מוקדמת עם השפה הקבלית והחסידית כמו גם כושר אינטלקטואלי לצלוח מהלכים מורכבים ויצירתיים הפרושים לאורך עמודים מרובים. זו הסיבה שחוקרים רבים העדיפו להתמקד בכתביו הפופולריים והקצרים שבגינם נקנה לו פרסומו הציבורי.

השפעתו של גינזבורג אינה מבוטלת. הוא נשיא מוסדות חינוך, בהם ישיבות "עוד יוסף חיי", "דורשי יחודך" (שניהם ביצהר) ו"תום ודעת" (ירושלים), רשת בתי הספר "תורת חיים" (ירושלים) ובית ספר לפסיכולוגיה יהודית ("תורת הנפש") שבו נלמדים תכנים בהתבסס "על עבודתו רחבת ההיקף של הרב יצחק גינזבורג שליט"א". אלא שהשפעתו חורגת הרבה מעבר לחוג חסידיו ולמוסדות בראשותם הוא עומד.

ראשית, הגותו זוכה לתפוצה מסיבית הן בדפוס, הן באתרי אינטרנט ("גל עיני" ו"מלכות") והן ברשתות החברתיות, שם מועלים על בסיס יומי תכנים טקסטואליים וויזואליים של הרב גינזבורג וזוכים לצפיות מרובות. במקביל אמון ארגון "גל עיני" על הפצת תורתו, אשר פריה רב: מאות רבות של ספרים וחבורות, חלקם אף נמכרים ברשתות הספרים הגדולות בישראל. שנית, חרף הסתייגויות עקרוניות מדרכו זוכה גינזבורג להערכה רבה בחוגים דתיים-לאומיים רחבים. עלוני פרשת שבוע עם תורתו מופצים מדי שבוע בבתי כנסת

דתיים-לאומיים ברחבי הארץ ומאמרי הגות פרי-עטו מתפרסמים בבמות דתיות-לאומיות מרכזיות דוגמת אתר האינטרנט הפופולרי "ישיבה".

להמחשת מרכזיותו יצינו שני אירועים מרכזיים שנערכו לכבודו בשנת 2019: כנס לכבוד צאת אחד מספריו נערך באוניברסיטת בר אילן (בשיתוף המכון הגבוה לתורה באוניברסיטה), וחודשיים לאחר-מכן זכה גינזבורג ב"פרס היצירה התורנית על-שם הרב צבי יהודה קוק", שהוענק לו מטעם דמויות מרכזיות בציונות הדתית ובהם הרבנים אליעזר מלמד, יצחק שילת ויהושע שפירא.

ראשית 2015 היא ציון דרך חשוב בהתפתחות הגותו ופעילותו. בשנה זו הציג לפני תלמידיו את "תורת ארבע המהפכות", שעיקרה טמון ב"מהפכה הרביעית" (להלן "מהפכת הגיור"). לא לחינם נבחרה על-ידי לשון "מהפכה", והוא עצמו היה מודע לכך והכין את תלמידיו לקראת התעוררות ביקורת רבנית עם פרסום דבר המהפכה.

תורתו החדשה מבשרת מהפכה תיאולוגית-פוליטית דרמטית. זו טרם נדונה במחקר או בתקשורת חרף העובדה שכבר שבע שנים היא מתגבשת ומטרותיה מתחדדות ומתבהרות, ואולי דווקא משום כך. ייתכן שההדרגתיות בה הופיעה ונלמדה מהפכת הגיור, לצד העובדה שטרם יצא לאור ספר סדור בנושא (על-פי תלמידי גינזבורג, זה עתיד להתפרסם בעתיד הקרוב), הובילו למיסוך מסוים שהותיר את הדרמה הדתית והפוליטית מתחת לרדאר. מהן עיקרי המהפכה? על-מנת להבין זאת נכון להידרש בקצרה ליחס הקבלי לשאינם-יהודים.

בטקסטים קבליים מתואר "ישראל" כזרע קדוש ולעומתו, בניגוד בינרי ומהותני, מתואר הגוי כנחות, טמא ומי שמזוהה עם הסיטרא-אחרא (מילולית: הצד האחר, כלומר התחום שאינו טהור). בכתבים קבליים רבים מתוארת נפש היהודי כמורכבת מחלקים שונים וטהורים (שלושה או חמישה) ושורשה ומשכנה באילן הספירות הטהורות. לעומת זאת, למי שאינו-יהודי נפש בלתי מורכבת החצובה מהספירות הטמאות (מערכת של כוחות עליונים טמאים המקבילה למערכת האלוהית הטהורה).

בספר התניא, חיבורו של רבי שניאור זלמן, מייסד חסידות חב"ד, ממשיכה להתקיים הבחנה מהותנית בין יהודים, המתוארים כמי שנושאים לצד הנפש

הבהמית (שאינה בהכרח טמאה) גם נשמה אלוהית, ובין הלא־יהודים, נטולי החלק האלוהי.

הסברים שונים, היסטוריים ופסיכולוגיים, ניתנו במחקר למהותנות במקורות היהדות. ככלל, בהיות היהודים קבוצת מיעוט בארצות פזוריהם, היה בתפישה המהותנית משום נסיון לחיזוק המורל ולביסוס הזהות היהודית כזהות מובחנת. אולם בימים אלו, כשיהודים הם קבוצת הרוב במדינת ישראל ובידם כוח תרבותי, פוליטי וצבאי, עשוי היחס ללא־יהודי כנחות להתגלם באפליה ואף באלימות.

הרב גינזבורג יונק ישירות מהקבלה ומכתבי חב"ד ורואה ביהודים כמי ששונים מהותית מן הלא־יהודים ונעלים עליהם. לדבריו, "אם יש מאזנים עם יהודי אחד וכל מיליארדי הגויים כנגדו, אז היהודי מכריע את הכף מיד". בקביעה יוצאת־דופן טוען גינזבורג כי ההבדל בין יהודים ושאינם־יהודים אינו רק הבדל בין סוגי נשמה שונים אלא גם הבדל ביולוגי, שבמסגרתו הגוף הפיסי של היהודי שונה ועדיף על זה של הלא־יהודי.

זאת ועוד, ההבדל בין יהודים ושאינם־יהודים הוא הבדל ראשוני, אינטואיטיבי ומובן מאליו, "לא צריך מלים, צריך קודם כל הרגשה... אחר־כך מוצאים את המלים". ה"מילים" של גינזבורג חושפות טיפולוגיה שבמסגרתה היהודי מאופיין בתכונות חיוביות, דוגמת יכולת לשאת הפכים, אחדות וערבות הדדית, עמקנות ושלמות רגשית ושכלית, ואילו הלא־יהודי מצוי בעמדת ה"מקבל" מן ה"שפע" היהודי וקשור בתכונות שליליות, דוגמת אנוכיות, חומריות, שנאה וחסרון בדעת. תפישת הלא־יהודי של גינזבורג עומדת בבסיס הסכמתו לספר "תורת המלך" ובבסיס עובדת היותו סמכות נערצת על חלקים מ"נוער הגבעות". בראשית 2015, בהתוועדות עם חסידיו בקבר דוד שבירושלים, הציג הרב גינזבורג לראשונה את תורת המהפכות. הצגת משנתו החדשה היתה הדרגתית, בתחילה חלקית, ואילו עם הזמן התבררו פרטיה.

עיון בעשרות מקורות ראשוניים חושף את התמונה הבאה: שלוש מהפכות היסטוריות הוצגו לתלמידים וכולן קשורות לשינויים משמעותיים וקבועים בתחום לימוד התורה. המהפכה הראשונה היא מהפכת כתיבת התורה שבעל־פה, אותה חולל רבי יהודה הנשיא; השנייה היא ההיתר להתפרנס מהוראת דברי תורה, אותה חולל רבי יוסף קארו; השלישית היא ההיתר ללמד את כל תחומי התורה

לנשים, אותה חולל רבו הרבי מליובאוויטש. כעת, הכריז גינזבורג, בא זמנה של מהפכה רביעית, שאותה מוביל הוא עצמו. מהפכה זו היא משיחית ולפיכך גם החשובה מכולן: היתר לימוד תורה לשאינם יהודים.

מפרספקטיבה הלכתית אכן מדובר בחידוש משמעותי, שכן התפישה ההלכתית המקובלת היא שאין ללמד לא־יהודי תורה, מלבד נושאים שנוגעים לשבע מצוות בני נוח שעליהן מצווים הלא־יהודים. הוראה של תלמוד, וחמור מכך של חסידות וקבלה, אינה מקובלת כלל ועיקר. לא זו אף זו, גם על יהודי מבטן ומלידה חלות הגבלות מסוימות שנוגעות לגיל, מעמד משפחתי ומעלה רוחנית טרם ייגש לעיסוק בתורת הנסתר. ואילו כעת, במסגרת המהפכה הרביעית, מבקש גינזבורג מתלמידיו להורות קבלה באופן יזום ללא־יהודים. ההצדקה לכך נוגעת, לטענתו, בכך ש"קרה שינוי. תורה חדשה. העולם השתנה והתחדש". שינוי זה הוא "רוח חדשה של רצון מצד גויים רבים ללמוד ולהתקרב, ויש לנו לאפשר להם ולעזור להם בזאת".

אלא שמה שעשוי היה להיראות כיוזמה מוגבלת, גם אם פורצת דרך, להרחבת הידע התורני של לא־יהודים, מתוך תפישה שבעידן המשיחי יש התעוררות פנימית ועניין בהיכרות עם תורת ישראל, התברר כמרחיק לכת הרבה יותר. למעשה, האנטינומיות של המהפכה הרביעית אינה מסתכמת בהוראת הקבלה עצמה אלא עיקר עניינה הוא מטרת ההוראה — גיור המוני של לא־יהודים שנועד לזרז את בוא המשיח.

המהפכה של גינזבורג אם כן היא מהפכה דתית רדיקלית המשקפת היפרדות מהאופי הבלתי מסיונרי שאיפין את מקורותיה העיקריים של היהדות. לא זו בלבד שגינזבורג אינו אווז בגישה ההלכתית הרווחת המבקשת להקשות על הבאים להתגייר על־מנת לברר את מניעי הגיור ולוודא שהללו מניעים ראויים, אלא שהוא אף קורא לפנייה יזומה ללא־יהודים על־מנת שיתעורר בהם רצון להתגייר.

תפישת הגיור כמפתח לביאת המשיח נעוצה אף היא בקבלה, ובייחוד בזו הלוריאנית. על־פי רעיון התיקון הלוריאני נשמת אדם הראשון נפגמה כתוצאה מהחטא והתפרדה לחלקים ("ניצוצות") מרובים שנשבו בתחומי הטומאה. ניצוצות הנשמה הקוסמית של אדם הראשון שבות ונולדות כל פעם בגוף אחר, כחלק מתפישת גלגול הנשמות, עד שהן באות על תיקון המלא. במסגרת זו היו

מקובלים שסברו שיש נשמות קדושות שיועדו לשכון בגוף יהודי אך נחטפו על-ידי הטומאה והושמו בעל-כורחן בגופם של לא־יהודים. נשמות אלו יש לאתר ולגאול באמצעות גיור. ככלל, הגר נתפש כיישות לימינלית מסדר שלישי: לא נפש יהודי לו ולא נפש לא־יהודי, אלא "נפש הגר". מצד אחד שייך הגר במהותו לעם ישראל ולכן יש בידו להיחלץ מהטומאה ה"גויית" שאליה נולד, אך מצד שני, מכיוון שלא נולד להורים יהודים ולא נימול ביום השמיני הרי שלפנימיות תחום הקדושה לא יבוא. מקומו הוא תחת כנפי השכינה, כלומר בתחום החיצוני של הספירה התחתונה (ספירת מלכות, המכונה גם שכינה), בעוד ישראל נטועים בתוכיות גוף אילן הספירות הטהורות. ולמעשה, על-פי עיקרון קבלי זה, שאותו מאמץ גינזבורג, אפשרות הגיור שייכת מראש רק ללא־יהודים מסוימים בלבד, שנשמתם במעלה גבוהה יותר משל יתר הלא־יהודים.

תלמידיו של גינזבורג מבקשים להוכיח באמצעות "המהפכה הרביעית" שגינזבורג מסביר פנים ללא־יהודים ורוצה לזכותם בלימוד תורה. אלא שמטרת לימוד התורה, הגיור, מוצנעת על־ידם, כמו גם העובדה שמראש מקווה גינזבורג לעורר לגיור רק את מי שהם "גרים" במהותם. יחסו השלילי ללא־יהודים נותר כבעבר, ובמי שאינו ראוי להתגייר אין לו כל עניין. את הניצוצות האבודים מקווה גינזבורג להשיב למקורם, כלומר לגיירם ליהדות, ובכך לקדם את התיקון המלא שיביא להופעת המלך המשיח. בניגוד למקובלים שהתמקדו בתיקון פנים־יהודי, בדגש על השפעה על העולמות העליונים באמצעות כוונות וייחודים בזמן התפילה, גינזבורג מבקש לפנות ללא־יהודים ולממש את תוכניתו הלכה למעשה.

לתלמידיו הורה גינזבורג להגיע "לכל פינה נידחת" בשביל להפיץ "לימוד חי". להערכתו יש מיליוני לא־יהודים הראויים להתגייר, ובאחת משיחותיו אף קבע ש"על כל ילד שנולד בעם ישראל צריכים להיות שני גרים". הראויים ביותר לגייר הם לדידו החוזרים בתשובה, משום שיש להם במשותף עם הגרים הפוטנציאליים, אלה גם אלה הם בבחינת "השבת אבדה", אנשים אבודים ששבים למקור שאליו הם שייכים. אל הגרים, כך מנחה גינזבורג, יש לדבר בשפה רגשית, שכן שורש נשמתם בעולם הרגש, בניגוד ליהודים מלידה ששורשם הוא ב"דעת" (התבונה העליונה על הרגש). הרי כי כן, מהפכת הגיור ממתינה לשעת כושר. וכשרעיונות תיאורטיים חותרים לגילום פוליטי במסגרת מדינה ריבונית עשוי הדבר להיות חומר נפץ של ממש.

מה גרם לגיבוש תורת המהפכות של גינזבורג דווקא בשנים האחרונות? ייתכן כמובן שמדובר בהתפתחות הגותית ארוכת שנים שחיפשה לפרוץ את התקיעות המשיחית בדורות שלאחר מות הרבי מליובאוויטש, ובייחוד לאחר הכרזתו ב-1991 שהמשיח כבר מוכן להופיע. הסבר אחר עשוי להיות קשור לתפישת העצמית כמועמד מתאים להיות המשיח. על-פי הסבר זה גילו המתקדם ובריאותו שמתחילה להתערער דוחקים בו לפעול להכשרת המציאות להתגלותו שלו־עצמו כמשיח. הגם שמעולם לא הצהיר על משיחיותו מפורשות יש לכך רמזים אחדים בכמה משיחותיו, בייחוד בדבריו על דמות הצדיק הגמור, משה רבינו של הדור, שהוא גם מלך המשיח וגם המגייר האולטימטיבי.

מאז הוצגה תורת המהפכות פועלים גינזבורג ותלמידיו להפיץ ברחבי העולם תורה ללא־יהודים, ובפרט חסידות וקבלה. ועם זאת, בשנים האחרונות עסק גינזבורג במהפכת הגיור בתדירות פחותה, כאשר לאחריה שב הנושא להעסיק אותו ואת תלמידיו באופן מוגבר. להבנתי, שני גורמים עכשוויים הובילו את גינזבורג להעלות הילוך בכל הנוגע לתוכנית הגיור: ראשית, עם פרוץ המלחמה באוקראינה זיהה גינזבורג הזדמנות יוצאת־דופן לגיור. המשבר הקשה ומצב הפליטות וחוסר האונים הנלווים לו מהווים מצע לעורר את הלבבות של לא־יהודים רבים ולקוות שהראויים לכך יכריעו להתגייר. שנית, חוק הגיור שקידם כהנא היה בו כדי לפתוח פתח להפיכת התיאורטי לממשי.

מאז ומעולם היו בקבלה ובחסידות ממדים פוליטיים נפיצים, אך רק מאז הקמת מדינת ישראל יכולים היו הרעיונות להפוך לתוכנית קונקרטיית בת־ביצוע. להערכתו, כשגינזבורג הבין שבהתאם לחוק הגיור יזכו רבני ערים באוטונומיה לגיור הוא חיפש אחר רב עיר שעשוי לאמץ את עקרונות מהפכת הגיור וליישם הלכה למעשה. כך נפגש גינזבורג באחרונה עם רב העיר צפת הרב שמואל אליהו וקרא אותו לדגל. הרב אליהו לא התלהב מההצעה אך ניכר היה שהוא רוחש כבוד רב לגינזבורג ולא רצה לסרב לבקשתו.

גינזבורג הבהיר שלהערכתו בעקבות מהפכת הגיור "יבואו מסות של גרים", וכי "חשבתי עליכם כדמות טובה בשביל לנהל את השלב הבא, לעסוק בגיור". בשיחתם הסביר גינזבורג שעם בואו הסופי של המלך המשיח "לא כל־כך מקבלים גרים" ולכן ישנה בהילות מיוחדת ו"צריך למהר ולגייר כל מי שיש לו ניצוץ יהודי בשביל להביא את הגאולה". רוצה לומר, ייתכן מצב שבו מספיק

אנשים יתגיירו ויגרמו לביאת המשיח, ועם זאת, רבים ממי שראויים להתגייר לא יספיקו לעשות זאת ויתקשו בכך אחרי ביאת המשיח. אם כן, לעידוד הגיור ההמוני מטרה כפולה: לזרז את ביאת המשיח ולוודא שכל מי שראוי מצד שורש נשמתו להתגייר יעשה זאת בטרם יהיה מאוחר מדי. הרב אליהו הציג כמה הסתייגויות וציין ש"כל הצרות באו מגיורים לא טובים". על הצעתו של גינזבורג למנותו למוביל הגיור בפועל אמר "אנחנו בורחים", אך גינזבורג לא ויתר ונזף, "אסור לברוח!"

בכל הנוגע לגיור ערביי ישראל נראה שיש מחלוקת מהותית בין השניים. בעוד הרב אליהו סבור שאי־אפשר לסמוך עליהם משום שככלל המוסלמי "אין לו אמת פנימית", הרי שגינזבורג סבור כי המוסלמים קרובים יותר ליהדות מצד אמונתם ונכון לגייר אותם.

למי שאינם מודעים למהפכה האנטינומית של גינזבורג הצהרותיו של סמוטריץ' שהוזכרו בתחילה עשויות להישמע כשקר מניפולטיבי. אלא שאכן נפל דבר. יש מי שמבקשים ללמד את הלא־יהודים, ובכלל זאת את הפלסטינים, חסידות וקבלה על־מנת לעורר בראויים שבהם ניצוץ גנוז, וזאת מתוך תקווה שתנועת גיור המוני תלך ותתעצם ובוא המשיח יזרח.

מורדי מילר הוא דוקטורנט במחלקה למחשבת ישראל באוניברסיטת בן גוריון, עמית קרייטמן ומלגאי האוניברסיטה הפתוחה. הדוקטורט שלו עוסק ביחסי הגומלין שבין הגות קבלית ואידאולוגיה פוליטית בקרב זרמים אורתודוקסיים בישראל. בימים אלו עובד מילר על פרסום אקדמי בנושא מהפכת הגיור של גינזבורג.

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

ספרים